

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานในพระเวสสันดรที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย
An analytical study of the dana in vesantara jataka
influence on thai society

พระครูใบฎีกากิตติพงษ์ ฐิตเมธี (วรณัฐรักษ์)^๑

ดร.เบญจมาศ สุวรรณวงศ์^๒

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทานในพระเวสสันดรที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ได้ผู้วิจัยศึกษาในวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาหลักการให้ทานในพระไตรปิฎก ๒. เพื่อศึกษาทานในพระเวสสันดรชาดก ๓. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลคำสอนเรื่องทานในพระเวสสันดรชาดกที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า

ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและกันไว้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่างคือ บุญสำเร็จด้วยการให้ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา การทำบุญทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นหนทางในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนาของผู้กระทำ การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรซึ่งเป็นอดีตชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากล่าวคือ ก่อนที่พระองค์จะเสด็จขึ้นในโลกนี้และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นท่านทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์อยู่หลายชาติด้วยกันและในวาระชาติสุดท้ายนั้นเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรชาดกซึ่งเป็นพระชาติที่มีความสำคัญมากท่านได้ทรงบำเพ็ญบารมีอันมีการให้เช่นให้บุตรธิดาและภรรยาอิทธิพลคำสอนเรื่องทานในพระเวสสันดรชาดกที่มีต่อสังคมไทยส่งผลให้เกิดอิทธิพลคำสอนเรื่องทานของพระเวสสันดรด้านความเชื่อคติความเชื่อในเรื่องของการทำบุญเทศน์มหาชาติเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อของคนในสังคมไทย วิเคราะห์คุณค่าเรื่องของพระเวสสันดรทำให้ทราบว่ามียุคคุณค่าด้านเนื้อหาและคุณค่าด้านสังคม

คำสำคัญ : ทาน,เวสสันดรชาดก,อิทธิพลต่อสังคมไทย

Abstract

Studying An analytical study of the Vedanta which influenced Thai society. The researcher studied three purposes: 1. To study the principles of the Buddhist scriptures. 2. To study the Vesak. 3. To analyze the influence of the teachings. The story in the Vesak allegory to the Thai society. The research found that

^๑นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^๒อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

The first principle is in Buddhism. It is a bondage to each other, Buddhism is important to eat. It is a merit in one of merit. Boon succeeded by keeping the precepts. The three merits of this merit is the way to act to reach the goal of the intent of the action. The veneration of the Venerable, the former Lord Buddha. Before he came into this world and became enlightened as the Lord Buddha, he was a Bodhisattva in many countries together, and in the final days, he is a Vedic goddess, which is a royal state. It is very important that you cultivate the acts of giving, such as giving your children and your wife the influence of the teachings of the Venerable Theses on Thai society. Matthew remove his teachings about the review of the Vessantara faith belief in the merits of a sermon Mahachat reflect the lifestyles and beliefs of people in Thailand. Analyze the value of the Venerable, make it known that the content value and social value.

Keywords : dana , vesantara jataka, influence on thai society

๑. บทนำ

ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและกันได้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง คือ บุญสำเร็จด้วยการให้ บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา การทำบุญทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นหนทางในการปฏิบัติตนเพื่อจะเข้าสู่เป้าหมายตามเจตนาของผู้กระทำนั้น ๆ^๓ การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีหลายประเภท ในทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ ๒ ประเภท^๔ คือ ๑. อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน ๒. ธรรมทาน การให้ธรรมเป็นทาน อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค^๕ ส่วนธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ตัวรู้ชั่ว หรือการแสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญธรรมทานว่ามีผลเลิศกว่าอามิสทาน ดังปรากฏในทานสูตร ขุททกนิกาย อิติวุตตกะว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”^๖ บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”^๗

ทาน มีความหมาย ๒ มิติ คือ ทานในมิติของสิ่งของ หมายถึงวัตถุที่จะให้เป็นทานเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย ทานในมิติของการให้ หมายถึง อากาการในการให้ หรือบุคคลผู้ให้กิริยาที่ให้เช่น การให้ธรรมะเป็นทาน การแบ่งปันสิ่งที่เป็นวัตถุและสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุแก่สรรพสัตว์ เพื่ออนุเคราะห์ สงเคราะห์ ตอบแทนและเพื่อบูชาคุณ ด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์โดยมิได้หวังสิ่งตอบแทน รวมไปถึงการให้อภัยทานด้วย ฉะนั้น เมื่อมีการให้ทาน คือ มีบุคคลผู้ให้ทานและมีบุคคลผู้รับทานถูกต้องตามลักษณะของทานทั่วไปอย่างนี้แล้ว การกล่าวถึงประเภทของทานในลำดับต่อไปจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการ

^๓ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๙๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

^๔ ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๙๘/๓๑๙, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

^๕ มงคล. ๒/๑๐.

^๖ ขุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑๐๐/๓๑๙, ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๘/๔๗๓.

บำเพ็ญทานของพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไป เพื่อที่บุคคลเหล่านั้นจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในการให้ทานหรือบริจาคทานตามโอกาสต่างๆ

เวสสันดรชาดกกล่าวถึงการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรซึ่งเป็นอดีตชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กล่าวคือก่อนที่พระองค์จะเสด็จขึ้นในโลกนี้และได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นท่านทรงเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์อยู่หลายชาติด้วยกันและในวาระชาติสุดท้ายนั้นเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรชาดกซึ่งเป็นพระชาติที่มีความสำคัญมากท่านได้ทรงบำเพ็ญบารมีอันมีการให้เช่นให้บุตรธิดาและภรรยา เป็นต้น พระเวสสันดรนี้พระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงโปรดพระเจ้าสุทโธทนะซึ่งเป็นพุทธบิดาที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำโรหิณี สมัยที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จพระดำเนินโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ตามคำกราบทูลเชิญของพระกาฬทายีเถระ การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรชาดก ยิ่งถือได้ว่าเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนอิทธิพลของพระเวสสันดรชาดกนั้นได้ฝังอยู่ในจิตใจจนกลายเป็นความรู้สึกเป็นวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนไปแล้วเป็นแบบฉบับในการบำเพ็ญตนของชาวพุทธ จนถึงทุกวันนี้พระเวสสันดรชาดกถูกแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๑๓ กัณฑ์ การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรชาดกเป็นบารมีหนึ่งในบารมี ๑๐ ประการดังกล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ นั้นทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกรได้ทรงพยากรณ์ว่าพระองค์จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอน ด้วยคำพยากรณ์นี้จึงเป็นเหตุให้พระองค์จึงทรงเฝ้าสร้างหรือสั่งสมบารมีเป็นเครื่องบงพระโพธิญาณด้วยมาถึง ๒๐ อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัป ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนี้พระองค์ต้องท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆทรงมีพระวิริยะอุตสาหะ มีพระทัยที่เด็ดเดี่ยวทรงมุ่งต่อพระโพธิญาณก็คือมุ่งในการที่จะเป็นพระพุทธรูปเจ้า

การสั่งสมบารมีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงได้สั่งสมบารมี มี ๓ ประเภทระดับด้วยกันคือ ๑ บารมีที่ทรงบำเพ็ญสามัญทั่วไปเป็นบารมีประเภทตามเรียกว่าบารมี ๒. บารมีที่ทรงบำเพ็ญสูงกว่าธรรมดาสามัญทั่วไปเป็นบารมีที่เรียกว่าอุปบารมี ๓ พระบารมีที่ทรงบำเพ็ญอย่างสูงสุดซึ่งทรงบำเพ็ญเป็นพระอภิชัย เรียกว่าปรมัตถบารมี ในพระชาติซึ่งมีจำนวนมากมายนั้นก็มีพระชาติที่สำคัญอยู่ ๑๐ ชาติในจำนวน ๙ ชาตินับตั้งแต่พระเตมีย์ใบ้ ถึงวิฑูรย์บัณฑิต จะเป็นการบำเพ็ญบารมีเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้บำเพ็ญครบทุกบารมีแต่ในชาติสุดท้ายที่พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐ ประการในที่นี้จะกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีตามที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดกซึ่งเป็นพระจริยวัตรของพระเวสสันดรชาดกเท่านั้นตามประวัติกล่าวว่า พระเวสสันดรทรงมีน้ำพระทัยในการบำเพ็ญทานตั้งแต่วัยพระเยาว์ ดังจะเห็นได้จากพุทธดำรัสที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดกว่าเมื่อเราเป็นทารกมีอายุ ๘ ขวบเรานั่งอยู่ปราสาทคิดจะบริจาคทานเราจะพึงให้คือหัวใจ ดวงตา เลือดเนื้อ ร่างกาย หากมีใครมาขอเราก็จะยินดีให้เมื่อเราคิดถึงการบริจาคทานจิตของเราจักจะไม่หวั่นไหว

สำหรับสังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาได้รับคำสอนมาจากพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการให้ทานของพระเวสสันดรเป็นสิ่งที่น่าศึกษาและผู้วิจัยอยากทราบว่าท่านในพระเวสสันดรมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างไร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอยากที่จะศึกษาเพื่อให้เข้าใจอิทธิพลการให้ทานในสังคมไทย

๒. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาหลักการให้ทานในพระไตรปิฎก

๒. เพื่อศึกษาทานในพระเวสสันดรชาดก

๓. เพื่อวิเคราะห์อิทธิพลคำสอนเรื่องทานในพระเวสสันดรชาดกที่มีต่อสังคมไทย

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีลำดับและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙

๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีอรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสอื่นๆ ตลอดจนทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้

๓. วิเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมดตามกรอบวัตถุประสงค์

๔. เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะ

๕. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๔. ผลการศึกษา

ทาน เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกันและกันไว้ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่ทาน เพราะจัดเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ ๒ ประเภท คือ ๑. อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน ๒. ธรรมทาน การให้ธรรมเป็นทาน อามิสทาน คือการให้วัตถุสิ่งของ การให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่ อาศัย และยารักษาโรค ส่วนธรรมทาน คือ การให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ดีรู้ชั่ว หรือการแสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุสิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่คนอื่น ๆ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญธรรมทานว่ามีผลเลิศกว่าอามิสทาน ดังปรากฏในทานสูตร ขุททกนิกาย อิติวุตตกะว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ” บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”

๒. การบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดรชาดกเป็นบารมีหนึ่งในบารมี ๑๐ ประการ ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ ๒ นั้นทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าที่ปึงกรได้ทรงพยากรณ์ว่าพระองค์จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตอย่างแน่นอนด้วยคำพยากรณ์นี้จึงเป็นเหตุให้พระองค์จึงทรงเฝ้าสร้างหรือสั่งสมบารมีเป็นเครื่องบังพระโพธิญาณด้วยมาถึง ๒๐ อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัป ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนี้พระองค์ต้องท่องเที่ยวเวียนว่ายตายเกิดในภพภูมิต่างๆ ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะ มีพระทัยที่เด็ดเดี่ยวทรงมุ่งต่อพระโพธิญาณก็คือมุ่งในการที่จะเป็นพระพุทธเจ้าการสั่งสมบารมีจึงเป็นสิ่งที่สำคัญจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงได้สั่งสมบารมี มี ๓ ประเภท ระดับด้วยกันคือ ๑. บารมีที่ทรงบำเพ็ญสามัญทั่วไปเป็นบารมีประเภทตามเรียกว่าบารมี ๒. บารมีที่ทรงบำเพ็ญสูงกว่าธรรมดาสามัญทั่วไปเป็นบารมีที่เรียกว่าอุปบารมี ๓. พระบารมีที่ทรงบำเพ็ญอย่าง

สูงสุดซึ่งทรงบำเพ็ญเป็นพระอุกฤษฏ์ เรียกว่าปรมัตถบารมี ในพระชาติซึ่งมีจำนวนมากมายนั้นมิพระชาติที่สำคัญอยู่ ๑๐ ชาติในจำนวน ๙ ชาตินับตั้งแต่พระเตมีย์ใบ้ ถึงวิรุณบัณฑิต จะเป็นการบำเพ็ญบารมีเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้บำเพ็ญครบทุกบารมีแต่ในชาติสุดท้ายที่พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง ๑๐ ประการในที่นี้จะกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีตามที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดกซึ่งเป็นพระจริยวัตรของพระเวสสันดรชาดกเท่านั้นตามประวัติกล่าวว่า พระเวสสันดรทรงมีน้ำพระทัยในการบำเพ็ญทานตั้งแต่วัยเยาว์ ดังจะเห็นได้จากพุทธดำรัสที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดกว่าเมื่อเราเป็นทารกมีอายุ ๘ ขวบเรานั่งอยู่ปราสาทคิดจะบริจาคทานเราจะพึงให้คือหัวใจ ดวงตา เลือดเนื้อ ร่างกาย หากมีใครมาขอเราก็จะยินดีให้เมื่อเราคิดถึงการบริจาคทานจิตของเราก็จะไม่หวั่นไหว

๓. อิทธิพลคำสอนเรื่องทานในพระเวสสันดรชาดกที่มีต่อสังคมไทย ส่งผลให้เกิดอิทธิพลคำสอนเรื่องทานของพระเวสสันดรด้านความเชื่อคติความเชื่อในเรื่องของการทำบุญเทศน์มหาชาติเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและคติความเชื่อของผู้คนในสังคมไทยที่มีความแนบแน่นอยู่กับพุทธศาสนาอย่างยาวนาน กล่าวคือหากผู้ใดได้ฟังเทศน์มหาชาติแล้วจะได้บุญใหญ่กุศลแรง ถือเป็นผู้ที่เกิดทันพระศาสนา หากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง ๑๓ กุศลผลบุญนั้นจะส่งผลให้ไปเกิดร่วมพระธรรมยุคพระศรีอริยเมตไตรย จะได้ไปเกิดในทิพยวิมาน เป็นผู้มีความสุข มีลาภยศไมตรี และสำเร็จในมรรคผลปรินิพพาน อิทธิพลคำสอนเรื่องทานของพระเวสสันดรด้านประเพณีคำสอนเรื่องทานของพระเวสสันดรได้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยเนื่องจากมีความศรัทธาหลักคำสอนและการเสียสละความเพียรพยายามในการบำเพ็ญบารมีของพระเวสสันดรและเนื่องจากพระเวสสันดรเป็นชาดกที่เป็นตัวอย่างแห่งการให้ทานและทำความดีจึงเป็นที่มาของประเพณีแต่ละภาคซึ่งประเพณีแต่ละภาคย่อมมีกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป

๕. บทสรุป

พระเวสสันดรเป็นตัวอย่างในการสร้างความคิด สร้างบารมีโดยเฉพาะเรื่องทานเป็นเรื่องที่โดดเด่นที่สุดและเห็นได้ชัดเจน ดังนั้นคำสอนเรื่องทานจึงมีอิทธิพลต่อการศึกษาได้ การศึกษาทานของพระเวสสันดร ทำให้เกิดแรงจูงใจเพื่อให้เกิดการศึกษา เกิดแรงจูงใจในการทำความดีเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเหมือนพระเวสสันดร คุณค่าเรื่องของพระเวสสันดรทำให้ทราบว่ามีความรู้ด้านเนื้อหาและคุณค่าด้านสังคม

๖. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบทานในพระพุทธศาสนากับศาสนาอื่นเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างและจุดร่วมของแนวคิด

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมการศาสนา. ศาสนพิธีเล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ . ศาสนพิธีเล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

กุญชรค้ำชาย. จิตวิทยาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. ลพบุรี: ศูนย์การพิมพ์วิทยาลัยครูเทพสตรี, ๒๕๔๐.

จิตรา ก่อนนทเกียรติ. กระจ่างใจจีน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จิตรา, ๒๕๔๔.

คณะสงฆ์จีนนิกาย. พระพุทธศาสนamahayan. กรุงเทพมหานคร : ธนาคารกรุงเทพพิมพ์เป็นธรรม
บรรณาการ, ๒๕๓๑.

ธรรมาภรณ์วงศ์บุญชัยนันท์. กงเต็ก พิธีศพชาวจีนแต่จิ๋ว. กรุงเทพมหานคร : หจก. ศรีบูรณ์
คอมพิวเตอร์การพิมพ์, ๒๕๕๐.

ประยงค์อนันตวงศ์. แลหลังจีน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บำรุงสาส์น, ๒๕๒๕.

ประยงค์แสนบุราณ. พระพุทธศาสนamahayan. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอล.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๔.

ปิ่น มุกข์กันต์. คำบรรยายพุทธศาสตร์ ภาคที่ ๓ ฉบับฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ. กรุงเทพมหานคร :
กมลการพิมพ์, ๒๕๒๗